museum Em meermanno december 2006

Leeslint

Televisie in Meermanno • 9
Veel koninklijks in Meermanno trok de aandacht van het tv-programma *Blauw Bloed* (EO).

Parade van Penguins • 10
Een overzichtstentoonstelling van de beroemdste pocket aller tijden: de Penguin. Zeventig jaar aan de top en terug te vinden in boekenkasten overal ter wereld, van Australië tot Canada en van Zuid-Afrika tot Noord-Holland. Straks ook in Meermanno.

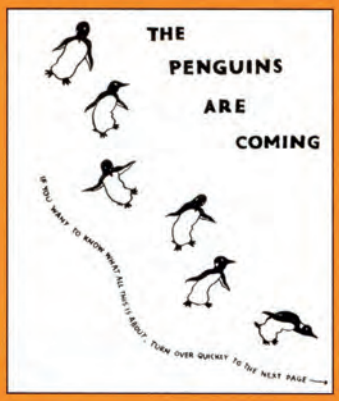

Vriendendag 2006 • 16
Velen van u bezochten ook dit jaar de Vriendendag. Vertaalster Ike Cialona en conservator Jos van Heel vertelden over hun band met de *Hypnerotomachia Poliphili*.

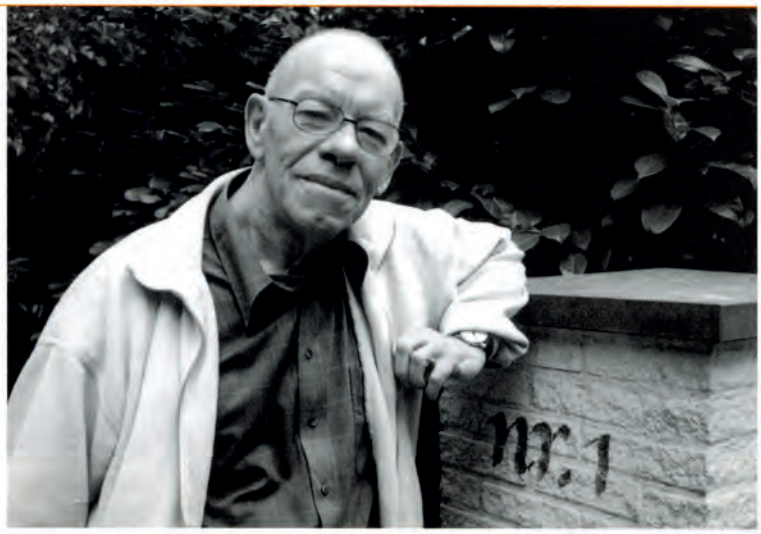

Letterontwerper Gerrit Noordzij 75 jaar jong

‘De mooiste letter? ... die maak ik morgen’

is het antwoord van Gerrit Noordzij op de laatste vraag van Aafke Boerma. Het is 27 juli 2006 en samen met Noordzijs oud-student Huug Schipper is zij de hele dag te gast geweest bij Gerrit en zijn vrouw Wilma in de bossen van Hattem. Direct bij aankomst om elf uur neemt hij het woord en bij het vertrek om vijf uur praat hij nog. Terwijl het *Leeslint*duo enigszins vermoeid en verzadigd door de vele anekdotes de spullen bijeen pakt, leest hij voor uit zijn bijdrage aan de afscheidsbundel van Frans Janssen. In de tussenliggende uren passeren allerlei onderwerpen de revue: theorieën over fotografie en poëzie, de dansende tred van zijn hond, zijn jeugd in Rotterdam, zijn werk voor diverse uitgeverijen in Nederland en Duitsland en bovenal het lesgeven aan de koninklijke academie in Den Haag.

Gerrit Noordzij is 75 jaar. Zijn leven staat iedere dag in het teken van het schrift.

In jouw boek De handen van de zeven zusters *beschrijf je dat je als scholier op zoek ging naar een boek over de geschiedenis van het schrift, maar dat je dat niet kon vinden. Dat verbaasde mij, omdat ik het een bijzondere belangstelling voor een middelbare scholier vond. Was je al vroeg met letters bezig?*

GN: Begin jaren dertig werd de krant met brede marges gedrukt en daarin tekende ik de letters uit de krant na. Toen was ik een jaar of twee, drie. Maar ik denk dat veel kinderen dat hebben op die leeftijd. Het fascineerde me hoe volwassenen naar die krabbeltjes keken en hoe die vreemde tekens tegen hen leken te praten. Welk geweldig geheim stak daarachter?

LEES VERDER OP PAGINA 2

Vroege ontwerpen voor Stols, begin jaren vijftig

Noordzij in zijn werkkamer

foto's Huug Schipper

Dan is de oplossing als je leert lezen tamelijk banaal. Maar niet als je je afvraagt: hoe zit dat en hoe is het gemaakt? *Als je de oplossing vergeet, dan blijft het probleem bestaan.*

En daar gaat het om. Daarom moet ook een school problemen stellen. De kunst is de studenten een probleem in de maag te splitsen. Dan gaan ze proberen het op te lossen.

Jij kunt zo bevlogen praten over studenten, en met veel liefde. Maar ben jij zelf ooit student geweest?

GN: Dat vond ik zo zielig, dat die jongens allemaal student werden. Dan gingen ze op zo'n rotschool zitten en lieten ze zich een oor aannaaien.

Maar wat ging jij doen na de middelbare school?

GN: Nee, het is nog veel erger. Ik ben halverwege de middelbare school als ongediplomeerde schoolverlater weggelopen. Dat was op de HBS. Ik werd daar zo zenuwachtig van. Hoeveel wiskundevakken hadden we? Negen. Dat was flauwekul. En soms ging het slecht, en soms als ik een goede docent had, haalde ik met mijn wiskunde allemaal negens en tienen. En dat vond ik heel raar. Maar goed, ik wilde iets met mijn handen gaan doen. En toen ben ik bij boekbinderij Van Rijmenam in Den Haag gaan werken. Ik moest daar een opleiding volgen van vier jaar en dat vervolgens met een examen afsluiten. Ik vond die opleiding niets voorstellen en ik wilde gelijk examen doen. Daar was geen sprake van, wat verbeeldde ik me wel? Gelukkig moest ik in dienst, toen kon ik na twee jaar examen doen.

Ook in je diensttijd heb je letters getekend.

GN: Ik had me wat uit dat soldatengedoe gewroet. Ik zat op een kamer te tekenen. Juist in die tijd werd gesproken van een Europees leger en werd er een tentoonstelling voorbereid waar Nederland nachtkijkers van Philips liet zien. Die tentoonstelling werd in Parijs georganiseerd. Daar heb ik toen aan meegewerkt. Nee, ik had nog nooit een tentoonstelling gemaakt. *Alles wat ik voor het eerst heb gedaan, heb ik nog nooit eerder gedaan.* Maar mijn hele diensttijd heb ik lettertjes zitten tekenen.

Bij uitgever Stols ben ik begin jaren vijftig binnengelopen om te vragen of hij werk voor me had. Ik liet mijn tekeningen zien en Stols gaf me meteen een opdracht voor acht omslagen: vier voor Nijhoff en vier voor Slauerhoff. Later volgden er meer.

Naast je beroepspraktijk ging je vanaf 1960 lesgeven aan de academie in Den Haag. Dat heb je dertig jaar volgehouden.

HS: *we waren zo kritisch als de pest door jou. Je kon geen boek meer normaal waarderen. Die besmetting duurde jaren, die duurt tot op vandaag.*

GN: Een eerstejaarsstudent heeft dat een keer markant onder woorden gebracht. Die zei: vroeger was ik gelukkiger dan nu. Vroeger kon ik gewoon over straat lopen en nu zie ik overal lelijke letters.

HS: *het was jouw kracht, jouw drijfveer en ook jouw lol om op die academie, die ook een school was, met schoolmeesters, om daar een subversieve kracht in te kunnen zijn. Iemand die er niet voor terugschrok om kritisch te zijn over het programma en je collega-docenten. En dat altijd met een innemende glimlach. De studenten zagen jou als iemand die aan hun kant stond. Dat gaf een band.*

GN: Dat heb ik ook uitgelegd. Er is voor mij maar één bestaansrecht voor die school en dat zijn jullie perspectieven. Onderwijsprogramma's zijn wel belangrijk, maar zodra je merkt dat je mooie programma de motivatie van studenten om zich in zo'n onderwerp te verdiepen, verzwakt, moet je je programma veranderen. Studenten veranderen niet. Als het goed gaat, dan zullen studenten de fouten accepteren die ik iedere keer maak. Dan vinden ze mij een beetje aandoenlijk, een beetje zielig, want ze denken: hij doet toch eigenlijk z'n best om ons een stapje verder te helpen.

Wat ik mooi heb gevonden, was dat een student uit het vierde jaar een paar foto's voor me neerlegde. Hij zegt: 'meneer De Vries (*fotografiedocent Gerard de Vries*, AB) heeft mij gestuurd. Of u naar die foto's wilt kijken. De Vries zei: als jij zulke foto's durft in te leveren, heb je bij Noordzij niet goed opgelet.' Dat was eigenlijk mijn droom. Dat de dingen die ik deed voor de studenten een betekenis zouden krijgen in het beheersen van vorm en ritmische structuren. Dat heb ik natuurlijk nooit durven zeggen. Maar dat De Vries dat zo vanzelfsprekend als criterium hanteerde, dat was ontroerend eigenlijk.

LEES VERDER OP PAGINA 4

Gerrit Noordzij over de tekeningen van Jan van Krimpen

In het voorjaar van 1967 hield het Museum van het Boek een tentoonstelling met werk van Jan van Krimpen. Bij een werktekening van de *Spectrum* sprak Dr. C. Reedijk mij aan. Als bibliothecaris van de Koninklijke Bibliotheek was hij tevens directeur van het Museum van het Boek: 'Kijk nog maar eens goed, want dit is uw laatste kans.' Ongetwijfeld zou de verkoop van de werktekeningen bij het aanstaande bezoek van de Amerikaanse Grolier Club aan Nederland beklonken worden.

Ik schrok. Dat kon helemaal niet. De tekeningen hoorden in Nederland, op de Prinsessegracht, binnen het bereik van mijn studenten. Was het Museum van het Boek niet de aangewezen plaats voor de tekeningen?

Dat zou helaas niet gaan, meende Reedijk. Hij kon een advies tot aankoop door het rijk niet verantwoorden. Weet u wel wat dat gaat kosten? De erfgenamen vragen 90.000 gulden.

Ik was niet onder de indruk. 'Als u alleen maar een advies hoeft te verantwoorden dan had u de koop allang aan moeten bevelen.'

Reedijk glimlachte minzaam; ik had pech gehad.

Thuisgekomen begon ik een brief aan C. Egas. Ik kende hem alleen van zijn kortstondige rol van staatssecretaris voor culturele aangelegenheden in het kabinet Cals. Na de nacht van Schmelzer had hij zijn kamerzetel weer ingenomen.

Ik schreef dat ik het belang van de tekeningen veel hoger aansloeg dan Reedijk. Egas hoefde dat niet meteen aan de erfgenamen te vertellen, maar de antiquaar Dolf van Gendt had de collectie met een ton zeker niet te hoog getaxeerd. Vergeleken met het vijftiende-eeuwse handschrift van de meester van Catharina van Cleef, waarvoor het museum ter wille van een aantal krijterige miniaturen wel anderhalve ton bij elkaar had kunnen brengen, waren de ontwerpen van Van Krimpen van meer belang. Egas zou zich daarvan zelf kunnen vergewissen door het oordeel van internationale deskundigen te vragen. Om hem op weg te helpen voegde ik een lijst bij van instituten, geleerden en kunstenaars uit de hele wereld die hem zouden kunnen adviseren. Met een artikel in *de Groene* van 25 februari had ik de propaganda zelf al een beetje op gang geholpen. Het moest toch mogelijk zijn om de Koninklijke Bibliotheek de tekeningen op last van hogerhand te laten kopen?

Egas reageerde met een kattebelletje: 'Zal zien wat ik doen kan.' Wat er verder gebeurd is, ging buiten mij om, maar het werd spoedig duidelijk dat ik mij tot de juiste persoon gewend had. In mei kwam een brief die uitzicht bood op de goede afloop. Ten slotte kocht de Koninklijke Bibliotheek het grootste deel van de nalatenschap. De rest, die naar de Universiteitsbibliotheek van Amsterdam ging, was ook nog representatief genoeg om trots op te zijn.

Mej. Dr. D. van Velden had als conservatrice de dagelijkse leiding over het Museum van het Boek. Nu was het haar beurt om mij aan te spreken: 'Meneer Reedijk was erg boos omdat u hem gedwongen heeft die tekeningen te kopen. Of ik al zei dat we nu toch maar mooi die tekeningen hebben, hij bleef boos.'

Later heb ik Cees Reedijk meermalen ontmoet in 'Normandie', het stamcafé van de Academie op de Herengracht. In goede harmonie aten we een broodje. Met Egas heb ik geen contact meer gehad.

Huib van Krimpen kwam op bezoek. Hij had een mapje bij zich met werktekeningen voor bandstempels en boektitels uit de nalatenschap van zijn vader. Ik had hem zeer verplicht. Dank zij mijn interventie had hij de volle prijs gekregen voor de letterontwerpen en dat kon hij heel goed gebruiken. Ik mocht ter herinnering aan mijn interventie een tekening uitzoeken. Ik koos een tekening voor een reclame van DRU. Het ontwerp was onmiskenbaar mislukt, het leek halverwege door Jan van Krimpen terzijde gelegd. Huib vond dat ik te bescheiden geweest was. Ik mocht nog een tekening kiezen. Mijn tweede keus was een titel uit de reeks platenatlassen 'De schoonheid van ons land', ook mooi, maar de onvoltooide tekening laat zien hoe Van Krimpen zijn ontwerpen als potloodtekening begon. Dat heeft niet iedereen.

Tekeningen van Jan van Krimpen

ULFT
DRU
HOLLAND

VAN GEERTGEN TOT FRANS HALS